

ایثار در ادیان

با نگاهی به سه سنت بودایی،
مسیحی و اسلام شیعی

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ

وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ

عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ﴾

حجرات (۴۹)، ۱۳

سرشناسه	: شیرخدائی، انسیه، ۱۳۵۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: ایثار در ادیان: با نگاهی به سه سنت بودایی، مسیحی و اسلام شیعی / مؤلف انسیه شیرخدائی.
مشخصات نشر	: قم: نشر ادیان، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری	: ۲۷۸ ص؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
فروست	: نشر ادیان؛ ۲۱۳
شابک	: ۲-۲۵-۷۹۶۷-۶۲۲-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا.
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: ایثارگری Self-sacrifice
موضوع	: ایثارگری -- جنبه‌های مذهبی
Self-sacrifice -- Religious aspects
رده بندی کنگره	: ۹الف۹ش/۳/ ۲۵۰ BP
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۶۳۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۹۵۵۱۰۶۹

ایثار در ادیان

با نگاهی به سه سنت بودایی
مسیحی و اسلام شیعی

انسیه شیرخدائی

نشر ادیان

۱۴۰۳

قم، پردیسان، رویه‌روی مسجد امام صادق (علیه‌السلام)، دانشگاه ادیان و مذاهب.
تلفن: ۱۳-۰۲۵-۳۲۸۰۲۶۱۰ ، ۰۲۵-۳۲۸۰۳۱۷۱ ، ۰۲۵-۳۲۸۰۶۶۵۲
تلفکس مرکز پخش و فروش: ۰۲۵-۳۲۸۰۶۶۵۲
فروشگاه اینترنتی:

[@Libadyan](https://www.Libadyan.com)

www.Adyanpub.com

ایثار در ادیان

با نگاهی به سه سنت بودایی، مسیحی و اسلام شیعی

- نویسنده: انسیه شیرخدائی (عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال)
- ناشر: ادیان
- نوبت چاپ: اول، بهار ۱۴۰۳
- طراح: مهدی محمدی شجاعی، شهرام بردبار
- صفحه آرا: نیره نجفی
- چاپ: موسسه بوستان کتاب
- شمارگان: ۵۰۰ نسخه
- مرجع قیمت: وبسایت رسمی انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب
- شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۹۶۷-۲۵-۲

(کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر است)

تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه (از قبیل چاپ، فتوکی، الکترونیکی، صوت و تصویر) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع و پیگرد قانونی دارد.

«بسم رب الشهداء والصدیقین»

تقدیم به تو

ای مهربانم، جان ناقابل و این نوشتار ناقابل تر به تو تقدیم می شود.

به تویی که می خواهم بنویسمت اما نمی توانم!

ای عزیزترین و بهترینم بعد از قادر متعال، می خواهم از تو بنویسم!

از تویی که مسیحیت روایت جانفشانی را با خطای جهالت‌ها به عیسی پیامبر نسبت داد و گفت: مسیح برای نجات بشریت بر صلیب شد و زخم‌های میخ را بر خود تحمل کرد! این زخم‌های برنداشته، قرن‌هاست افتخار مسیحیان است.

اما تو حقیقتاً زخم‌هایی از عشق الهی، رنج‌ها و طعنه‌های زبان به روایت شمشیرها، نیزه‌ها، پیکان‌ها و سم اسبان برداشتی!

آن قدر جراحات زحمات عمیق بود که برای دفن پیکر مطهرت، نیاز به بوریا بود تا پاره‌های بدن عاشقت را بر آن نهند.

ای بهترین پدر بعد از پدران امت! ای بهترین روایت عشق، ایثار، جوانمردی و ...!

مسیح را دوازده حواری در انجیل از ترس جان، انکار نمودند؛ اما در مکتب دلدادگی تو هرگز، یارانت، حتی در میان طعنه‌عریان زخم‌های هزاران شمشیر و نیزه، انکارت نکردند؛ انکارت نکردند که هیچ، جان خود را در راهت فدیہ دادند.

ای ذبح عظیم، فرزند ذبیح‌الله که خداوندت پسندید!

تو همان مسیحی که سرت را فرزندان فاحشه‌ها به غارت بردند!

تو همانی که بعد از مرگت، پس از هزار و اندی سال، هنوز دست از سرت برنداشتند!

اگر حقیقت تو از پس شمشیرهای جهالت آشکار شود، بازار جهل، ظلم، عداوت، بی‌غیرتی و بی‌عفتی کساد می شود.

ای مهربانم!

تقدیم به تو که روایت تو شیرین‌ترین و دردناک‌ترین غم شب‌های ماست.

فهرست مطالب

مقدمه ۱۳

فصل اول: کلیات و مفهوم شناسی

ایشار ۱۵

سنت ۱۸

سنت بودائی ۱۹

سنت مسیحی ۲۲

سنت اسلام شیعی ۲۴

اولوکیتیشوره ۲۵

مسیح ۲۸

امام حسین علیه السلام ۳۰

فصل دوم: ایشار در سنت بودائی (مطالعه موردی اولوکیتیشوره)

درآمد ۳۳

بررسی واژگانی ۳۷

اهمیت ایشار ۳۸

مبانی ایشار ۳۸

بدهیستوه ۵۲

راه بدهیستوه ۵۳

سوگند بدهیستوه ۵۷

بهومی ها ۵۸

پرمودیته (شادی بزرگ) ۶۱

ویماله (تطهیر و خلوص) ۶۲

پرپهاکری (درخشان) ۶۴

۶۶	آرچیسمتی (تابان).....
۶۸	سودورجیا (آموزش دشوار یا سعه صدر).....
۷۰	ابهیموکی (روی گردانیده).....
۷۱	دورنگما (فرا رفتن).....
۷۲	اچلا (ثابت).....
۷۴	سادهومتی (نیک گوهران).....
۷۵	دهرمه مگها (ابر آئین).....
۷۷	پارمیتاها.....
۸۰	دانه (بخشش).....
۸۲	شیله (فضائل اخلاقی).....
۸۲	کشانتی (شکیبایی).....
۸۲	ویریه (اراده محکم).....
۸۳	دهیانه (تفکر و مراقبه).....
۸۳	پرچینا (بینش ژرف).....
۸۴	اوپایه (خبرگی).....
۸۴	پرنیدهانه (اراده و قصد بودا).....
۸۵	بله (قدرت).....
۸۵	جینانه (معرفت).....
۸۶	اولوکیثیشوره عالی ترین مصداق ایثار در سنت بودای مهایانه.....
۸۸	القاب.....
۸۸	الف) اولوکیثیشوره.....
۹۰	ب) اسپیانراس گزیس.....
۹۰	ج) پدمه پانی.....
۹۰	د) چن رزینگ.....
۹۱	ه) کوان بین.....
۹۳	و) کانون.....
۹۵	ز) دهرمه ایشوره.....
۹۶	ح) مهاکرونا.....

۹ فهرست مطالب

۹۷.....	ط) مهاستوه
۹۸.....	اوصاف
۱۰۵.....	افعال
۱۰۵.....	گوش فرادادن به فریاد موجودات در رنج
۱۰۵.....	تصور فریاد و نیاز موجودات
۱۰۶.....	الگوی جویندگان روشنایی
۱۰۷.....	برآوردن آرزوها
۱۰۷.....	ایثار و غمخوارگی
۱۰۹.....	ثمرات ایثار
۱۰۹.....	دستگیری از موجودات در رنج
۱۱۴.....	نجات
۱۱۵.....	یادبود اولو کیتیشوره
۱۱۶.....	نتیجه

فصل سوم: ایثار در سنت مسیحی (مطالعهٔ موردی عیسی مسیح ﷺ)

۱۱۹.....	درآمد
۱۲۰.....	بررسی واژگانی
۱۲۳.....	اهمیت ایثار
۱۲۸.....	مبانی ایثار
۱۲۸.....	الف) آگاپه
۱۳۰.....	ب) گناه نخستین و هیبوط
۱۳۱.....	ج) الوهیت و تجسم مسیح
۱۳۳.....	د) مسیح به مثابهٔ انسان تمام
۱۳۳.....	ه) تصلیب و مرگ مسیح
۱۳۵.....	انواع ایثار
۱۳۵.....	الف) ایثار مادی
۱۳۷.....	ب) ایثار در دعا
۱۳۸.....	ج) ایثار در علم

۱۰ ایثار در ادیان

- ۱۳۹..... (د) ایثار جان
- ۱۳۹..... عیسی مسیح عالی‌ترین مصداق ایثار در سنت مسیحی
- ۱۴۱..... القاب الوهی
- ۱۴۲..... (الف) بهوه
- ۱۴۴..... (ب) خداوند (الوهیم)
- ۱۴۵..... (ج) فرشته
- ۱۴۶..... (د) کلمه یا لوگوس
- ۱۴۹..... (ه) پسر خدا
- ۱۵۱..... (و) مسیح یا کریستوس
- ۱۵۴..... القاب بشری
- ۱۵۴..... (الف) پسر انسان
- ۱۵۵..... (ب) بنده خدا
- ۱۵۶..... (ج) عیسی
- ۱۵۷..... (د) نامهای دیگر عیسی
- ۱۶۱..... اوصاف
- ۱۶۱..... اوصاف الوهی
- ۱۶۵..... اوصاف بشری
- ۱۶۵..... یک. قدوسیت و معصومیت:
- ۱۶۶..... دو. محبت:
- ۱۷۰..... سه. فروتنی:
- ۱۷۱..... چهار. صبر و حلم:
- ۱۷۱..... پنج. حیات توأم با دعا و شهادت به خدا:
- ۱۷۳..... شش. جدیت در کار و شهادت به خدا:
- ۱۷۴..... هفت. طبیعت الهی و بشری
- ۱۷۸..... افعال
- ۱۷۸..... رستاخیز
- ۱۸۰..... صعود به آسمان
- ۱۸۱..... بازگشت دوم مسیح (رجعت)

فهرست مطالب ۱۱

۱۸۲.....	ثمرات ایثار.....
۱۸۲.....	برداشته شدن گناه.....
۱۸۳.....	مصالحه خدا با بشر.....
۱۸۵.....	محبت خدا به بشر.....
۱۸۵.....	حیات جدید.....
۱۸۶.....	نجات.....
۱۸۹.....	بزرگداشت عیسی مسیح.....
۱۹۱.....	الف) مکتب رنج.....
۱۹۲.....	ب) یادبود رنج و فداکاری مسیح.....
۱۹۴.....	مصلوب شدن.....
۱۹۵.....	زخم میخ.....
۱۹۷.....	نتیجه.....

فصل چهارم: ایثار در سنت اسلام شیعی

۲۰۱.....	(مطالعه موردی امام حسین (علیه السلام)).....
۲۰۱.....	درآمد.....
۲۰۴.....	بررسی واژگانی.....
۲۰۶.....	اهمیت ایثار.....
۲۰۸.....	مبانی ایثار.....
۲۰۸.....	الف) ایمان به خدا و رستاخیز.....
۲۰۹.....	ب) محبت.....
۲۱۱.....	ج) اخلاص.....
۲۱۳.....	د) اطاعت، تسلیم و رضا.....
۲۱۵.....	انواع ایثار.....
۲۱۷.....	امام حسین (علیه السلام) عالی‌ترین مصداق ایثار در سنت اسلام شیعی.....
۲۱۹.....	القاب.....
۲۱۹.....	ابوالاثمه.....
۲۲۰.....	سیدالشهدا.....

۲۲۰.....	ثاراالله
۲۲۱.....	مصباح الهدی و سفینه النجاه.....
۲۲۲.....	سیدالشباب اهل الجنة.....
۲۲۳.....	الزکی.....
۲۲۳.....	قتیل العبرات.....
۲۲۵.....	نفس مطمئنه.....
۲۲۶.....	اوصاف.....
۲۲۶.....	شجاعت.....
۲۲۹.....	سخاوت.....
۲۳۰.....	علم.....
۲۳۲.....	عصمت.....
۲۳۳.....	حلم و صبر.....
۲۳۴.....	فروتنی.....
۲۳۴.....	مستجاب الدعوه.....
۲۳۶.....	افعال.....
۲۳۶.....	شفاعت کنندگی.....
۲۳۷.....	توسل.....
۲۳۸.....	رَجعت.....
۲۴۰.....	ثمرات ایثار.....
۲۴۰.....	احیای فرهنگ شهادت.....
۲۴۱.....	نجات.....
۲۴۳.....	تقرب الہی.....
۲۴۳.....	شفادہندگی.....
۲۴۵.....	یادکردهای ایثار حسین بن علی (علیه السلام).....
۲۴۵.....	الف) عزاداری محرم و صفر.....
۲۴۶.....	ب) تعزیه.....
۲۴۷.....	نتیجه و تحلیل.....
۲۵۷.....	فهرست منابع.....

مقدمه

ایثار مقوله‌ای است که با زندگی بشر در تماس تنگاتنگ است و راهی برای رسیدن به کمال در انسان است که موجب شکوفایی استعدادهای پنهان می‌شود؛ همچون دانه‌ای که در زمین مستعد رشد کرده، بارور و بالنده می‌گردد. ایثار، مقدم داشتن دیگری بر خود، عطا کردن، غرض و منفعت دیگری را با نیت خیر و اختیار بر اغراض و منافع خود مقدم داشتن، معنا شده و منحصر به قوم، گروه، ملت و زمان خاصی نیست. ریشه‌ها و مصادیق آن را می‌توان در گستره تاریخ انسانی و در مکاتب، ادیان و آیین‌های مختلف دنیا، جستجو کرد و در همه جوامع و اعصار می‌توان جلوه‌هایی از آن را مشاهده کرد. از این‌رو در سنت بودائی، مسیحی و اسلامی، ایثار، از ارزش‌های مهم و اساسی محسوب می‌شود که دارای بعد فردی و اجتماعی است. نازل‌ترین شکل آن را شاید بتوان در قالب گذشتن از یک منفعت، مال و ... در مقابل دیگری دانست و عالی‌ترین درجه آن، بذل جان است. در نظر بودائیان عالی‌ترین تجلی ایثار در بدهیستوه و به‌طور خاص در اولوکیتیشوره به نهایت خود هویدا می‌گردد. از نگاه مسیحیان تجلی اکمل ایثار در عیسی مسیح تجلی‌یافته است که با ایجاد محبت و فروتنی در ایمان‌داران مسیحی موجب ارتقاء ایشان می‌شود؛ و در نظر مسلمین به‌ویژه شیعیان، ایثار رمز بقاء همه داشته‌های اسلام است و صورت کامل آن در وجود امامان شیعه بن‌خصوص امام حسین (علیه السلام) متجلی است. تبیین مفهوم، نمودها و کارکرد ایثار در سه سنت بودائی، مسیحی و اسلام شیعی با تأکید بر شخصیت‌هایی چون اولوکیتیشوره، مسیح و امام حسین (علیه السلام) از محورهای بنیادین این پژوهش است. در سنت بودائی، ایثار در وجود بدهیستوه‌ها، بوداهای در

حال کمون، متبلور است که نشأت گرفته از بخشش مشفقانه است که در بدهیستوه اولکیتیشوره به نهایت خویش می‌رسد. در سنت مسیحی، عالی‌ترین تبلور مفهوم ایثار در وجود عیسی مسیح است. مسیحیان، عیسی را بره‌ای می‌دانند که مصلوب شدن و لعنت شدگی را پذیرفت تا مسیحیان در اتحاد با او و از طریق محبت و تواضع و خدمت به او، به اتحاد دائمی با خدا برسند. در سنت اسلامی نیز ایثار با نوعی کمال و شعور انسانی در انتخابی برتر و آگاهانه نهفته است که عاری از هیجانات زودگذر و احساسات آنی است که در مقابل نیاز دیگران به آدمی دست می‌دهد. همان‌طور که پیش‌تر بیان شد بالاترین نوع ایثار بذل جان است که از آن در سنت اسلامی با واژه شهادت یاد می‌شود. شهادت در راه حق سیر از خلق به سوی حق و از حق به سوی خلق که در آن اصل خداست و ماسوی فرعی از فروع است؛ در فرهنگ اسلام شیعی حسین بن علی (علیه السلام) نمود عالی‌ترین ایثار است. دستاورد اصلی این نوشتار نشان می‌دهد که ایثار اولوکیتیشوره، عیسی مسیح و سیدالشهدا سبب نجات و رستگاری می‌شود. ایثار در این سه سنت دارای شباهت‌ها و تمایزاتی است و معرفت به آن سبب درک بهتر این مقوله در سنت‌های مذکور می‌گردد. به نظر می‌رسد آنچه در نهایت سبب نجات، رستگاری و بقای انسان می‌شود تحقق و تقویت ایثار به‌عنوان یک فضیلت والای اخلاقی است. در این راستا بررسی توصیفی مفهوم ایثار، مراتب و ثمرات آن در فهم متقابل آن‌ها از یکدیگر مفید خواهد بود. کاری که تاکنون از سوی پژوهشگران حوزه دینی صورت نگرفته است و امید است که این خلأ علمی را پر نماید. در این مجال ضروری است تا مراتب تشکر و قدردانی خویش را از استاد عالی‌قدر و پدر علمی مهربانم جناب آقای دکتر ابوالفضل محمودی، خواهر نازنینم سرکار خانم دکتر ملیحه شیر خدائی، مجموعه انتشارات دانشگاه ادیان و مذاهب به‌ویژه آقایان دکتر سید ابوالحسن نواب ریاست محترم دانشگاه ادیان و مذاهب، مهدی شجاعی مدیرعامل انتشارات، برادر بزرگوار علی مصدق، شهرام بردبار اعلام دارم. از یزدان پاک سعادت و توفیقات روزافزون ایشان را خواستارم.

کلیات و مفهوم شناسی

ایثار

ایثار در سنت بودائی با واژه دانه^۱ یا بخشش مطابقت دارد. دانه اساس اعمال بودائی و عالی‌ترین فضیلتی است که در تمام مکاتب بودائی به‌ویژه در بودای مه‌ایانه، مهم و دارای تأکید است.

دانه به معنای بخشش، منفعت رساندن و ترجیح دیگری بر خود و برای بدهیستوه نهایت توجه و دلسوزی بی‌حد به نیازمندان است. این بخشش گاه از سوی پیش‌نشینان غیر رهرو در قالب بخشش صدقات، نذورات و لوازم ضروری زندگی به راهبان یا سنگهه است. عموم بودائیان با این بخشش، انتظار تولد در کالبدهای بهتری را در زندگی‌های بعدی خوددارند؛ زیرا براین باورند با این بخشش‌ها، می‌توانند شایستگی‌هایی را کسب کنند که آن‌ها را در زندگی‌های بعدی یاری کند.

دانه همچنین راه بردن به سه پناه بخشش، نذورات و ... به سنگهه، ساحت بودا و دریافت دهرمه از راهبان است. دانه به‌عنوان اولین پارمیتا، از کمالاتی است که باید یک رهرو درراه سلوک و بوداگی کسب کند. در حقیقت دانه در بدهیستوه به‌صورت بخشش مشفقانه و دلسوزی بی‌کران نسبت به دیگر موجودات است؛

1. Dāna/ giving/ generosity/ alms/ charity/ liberality

بنابراین دانه‌تنها بذل و بخشش جان و مال و ... نیست بلکه نهایت توجه و دلسوزی نسبت به موجودات در کاستن رنج رهروان است.

تیبین ایثار در بودای مه‌ایانه، به‌ویژه ایثار بدهیستوه اولوکیتیشوره، دانه کرونا‌ی یا ایثار مشفقانه^۱ مورد توجه است.^۲ کسی که با غم‌خوارگی به همه موجودات می‌نگرد اغلب با دست‌های بی‌شماری تصویر می‌شود که نشانه دستگیری بی‌شمار او است.^۳ آب برای تشنه، آتش برای سرمازده، پوشش برای برهنه، مشعل در تاریکی‌ها، دارو برای بیمار و ... است. هرکه آموزه‌های اولوکیتیشوره را بشنود، برای او درد جسمی، پیری و مرگ زود هنگام نخواهد بود. اولوکیتیشوره بدهیستوه ای است که سوگند خورده تا هنگامی که همه موجودات را به روشن‌شدگی و بیداری نرسانده است، خود به روشن‌شدگی جاودان وارد نشود.^۴

در سنت مسیحی، نزدیک‌ترین واژه به ایثار در ترجمه‌های انگلیسی کتاب مقدس، به‌ویژه عهد جدید، altruism به معنای از خودگذشتگی، نوع‌دوستی، دگر خواهی، شفقت، فدیة دادن، حسن نیت، خیر خواهی، خوبی و بخشش است. برجسته‌ترین حکم که اشاره به آگاپه و عشق الهی دارد، دو حکم^۵ است:

1. Giving in this context is not only an instance of renunciation of material possessions, it also illustrates the bodhisattvas infinite compassion and regard for others in need. (Hfim, Maria)
۲. هینلز، جان آر، فرهنگ ادیان جهان، ترجمه، گروه مترجمان، قم، مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب، ۱۳۸۶، صص ۱۵۰، ۲۸۳؛ ونیز: Hfim, Maria, "Dāna (Giving)", *Encyclopedia of Buddhism*, U.S.A, Macmillan Reference Thomson, vol.1, p.196 ; Havey, Peter, *An Introduction to Buddhism*, Delhi, Cambridge University Press, 2013, pp.267, 268; Irons, Edward, "dana", *Encyclopedia of Buddhism*, U.S.A, Facts On File, 2008, p.140.
3. Irons, Edward, "Karuna", *Encyclopedia of Buddhism*, p.278.
4. Situpa, Tai, *Ground Path and Fruition*, Newzealand, Trust Publications, 2005, p.123; Fung-Kei, Cheng, *The Bodhisattva Spirit: Practising Self-Benefiting Altruism*, The University of Hong Kong, 2004, pp.106- 108; Thomas, Edward J., *The History of Buddhist Thought*, London, Trench, Trubner & CO., LTD., 1933, P.188.

اعظم، محبت به خدا و حکم دوم محبت به همسایه به‌عنوان نماد دیگری و درنهایت ایثار نسبت به انسان‌های دیگر و هم‌نوعان است، همان چیزی که در زندگی و مرگ مسیح به‌وضوح قابل مشاهده است. کسی محبتی بالاتر از این ندارد که جان خود را برای بسیاری فدا نماید؛ بنابراین یافته‌ها، به ایثار عاشقانه برای خدا و ایثار نسبت به نوع بشر هدایت می‌شود.

برجسته‌ترین الگوی آگاپه ایثارگرانه، در سنت مسیحی، در عیسی مسیح متجلی شده است. ایثار ویژگی برجسته‌ای در سنت مسیحی است که در دیدگاه منحصر به فرد عهد جدید همسان با آگاپه در نظر گرفته می‌شود. بنا بر سنت مسیحی و کتاب مقدس^۱ خون گاوها و بزهای قربانی شده در راه خدا توانست گناه را از جهان بردارد، به‌جای حیوانات قربانی، عیسی تنها قربانی فصیحی بود که خون خود را عرضه کرد و پذیرفته شد، پس جهان به خون حیوانات قربانی نشده، بلکه با خون عیسی، یک مرتبه به‌عنوان فدیۀ ابدی، گناه را از جهان برداشت. بدین ترتیب از نظر مسیحیان عیسی مسیح نوع بشر را با ایثار و نثار خون خویش و رنج‌هایی که در هنگام مصلوب شدن متحمل شد از بردگی و گناه آزاد کرد.

ایثار از برجسته‌ترین فضائل و ارزش‌های انسانی است که در قرآن^۲ ستوده شده است، در روایت نیز به‌عنوان بالاترین مکارم اخلاقی و برترین مراتب نیکوکاری و درجات ایمان از بهترین عبادات به‌شمار می‌رود و از ویژگی‌های جوانمردی است.^۳

ایثار در سنت اسلام شیعی، به معنای برگزیدن و مقدم داشتن چیزی با نیت و قصد بر دیگری و خیر او را بر خود ترجیح دادن است. این دیگر‌گزینی، عملی اخلاقی و

۱. عبرانیان، ۹: ۱۲، ۱۴، ۲۸.

۲. انفال، ۳۰؛ اشاره به ماجرای لیلۀ المیبت دارد و فداکاری امیرالمؤمنین علیه اسلام دارد که بر بستر پیامبر اکرم ﷺ خوابیدند تا ایشان شبانه به مدینه مهاجرت نمایند؛ بقره، ۲۰۷؛ انسان، ۸؛ حشر، ۹، ۱۰.

۳. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غررالحکم و دررالکلم، قم، دارالکتاب الاسلامی، ۱۴۱۰ ق، صص ۴۹، ۵۴، ۶۱، ۹۰.

متعالی است که بدون چشمداشت، نفع دیگری را دربردارد.^۱ برخی براین باورند، ایثار اساس اخلاق است؛ زیرا کلید رهایی از بندگی و رهایی از زندان خویشتن با ایثار شناخته می‌شود. ایثار یعنی رسیدن انسان به اوج رهایی یا انسان بودن است.

ایثار مقدم داشتن حظ و بهره برادران دینی بر حظ خود است. در این بهره‌مندی میان برادران صلبی، خویشاوندان و میان دوستان فرق و تمایزی وجود ندارد. فضیلتی متعلق به نفس که انسان با اختیار و اراده خویش از برخی نیازهای خود چشم می‌پوشد تا آن را به کسانی که نیاز دارند، عطا کند.^۲ بهترین مصداق این فضیلت، پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله و سلم و ائمه اطهار (علیهم السلام) هستند و عالی‌ترین نمود و نماد ایثار، در سنت اسلام شیعی، امام حسین (علیه السلام) است.

سنت

سنت^۳ در لغت به معنای راه، روش، سیرت، طریقه، عادت، تقلید، شریعه، حکم، فرمان، قانون و دستور است.^۴ از نظر واژه شناسان، این کلمه شامل شیوه صحیح و ناصحیح و خوب و بد است.^۵ کسایی سنت را به معنای دوام دانسته است، وقتی گفته می‌شود: «سنت الماء» یعنی پی‌درپی آن را ریخته است، پس به سنت، شیوه

۱. المنجد (عربی فارسی)، محمد بندریگی، تهران، ایران، ۱۳۷۴، ج ۱، ص ۶؛ لویس معلوف، المنجد فی الغه، قم، ۱۳۷۴، ص ۳.

۲. سهروردی، شهاب الدین ابوحفص، عوارف المعارف، قاهره، مکتبه الثقافه الدینیه، ۱۴۲۷ق، ج ۱، صص ۲۷۰، ۲۷۱؛ مسکویه، ابوعلی احمد بن محمد بن یعقوب، تهذیب الاخلاق و التطهیر الاعراق، قم، زاهدی، ۱۴۲۶ق، ص ۴۳؛ آملی، حیدر بن علی، تفسیر المحيط الاعظم، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت ارشاد اسلامی، ۱۳۲۲ق، ج ۲، ص ۴۹۲.

3. tradition

۴. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، محقق و مصحح احمد فارس الجوائب، بیروت، دارصادر، ۱۴۱۴ق، ج ۶، ص ۳۹۹؛ قسیم، عبدالنبی، فرهنگ معاصر عربی - فارسی، تهران، فرهنگ معاصر، ۱۳۸۴، ص ۶۰۱؛ سیاح، احمد، فرهنگ دانشگاهی ۲ فارسی به عربی با جمله بندیها و امثله، تهران، فرحان، ۱۳۸۱، ص ۴۵۳؛ جر، خلیل، فرهنگ عربی به فارسی، ترجمه حمید طیبیان، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۵، ج ۲، ص ۱۲۲۱.

۵. ابن منظور، ۱۴۰۵، ج ۶، ص ۳۹۹؛ زبیدی، محمد مرتضی، تاج العروس من جواهر القاموس، بیروت، المکتبه الحیاه، بی تا، ج ۹، ص ۲۴۴.

عادت شده نیز می‌گویند.^۱ برخی معتقدند در صورتی که آن را و طریق استمرار و دوام در اثر تکرار و استمرار، دوام و بقا یابد به آن سنت گفته می‌شود. اگر کسی يك یا چند بار محدود و غیرمستمر کار خوب یا بدی را انجام دهد، نمی‌گویند سنت او چنین است. از این جهت تا حدودی مفهوم سنت با مفهوم عادت نزدیک است، هر چند در مفهوم سنت، آگاهی و اراده نقش اساسی‌تری دارد.^۲

سنت بودائی

بودا دینی است که در مقابل هندویی بوجودآمده و موجب شد دین هندو برای مقابله بانفوذ این دین جدید در سرزمین هند، مسیر ترقی و صعود را در تبیین فلسفه و تعالیم خود ببیند. این دین به وسیله گوتمه بودا شاکیه مونی در قرن ۶ قبل میلاد شکل گرفت.

«بودا» کسی است که به مقام آگاهی و روشن‌شدگی رسیده باشد، یعنی حقیقت کل را درک کرده و نسبت به آن بصیرت یافته باشد.

بودای تاریخی با القابی چون «شاکیه مونی»، «بگون» و «تتاگته»، به ترتیب به معنای «فرزانه قبیله شاکیه»، «سرور عالم» آمده و خجسته خوانده می‌شود. «تتاگته» بر کسی گفته می‌شود که به واقعیت مطلوب دیگران نائل شده باشد و بتواند با اطمینان، از آن سخن بگوید. یادآوری می‌شود لقب «بگون» را می‌توان به هر بودائی داد، اما «شاکیه مونی» تنها به همان بودای تاریخی اختصاص دارد که بنیان‌گذار این دین است.^۳

۱. به نقل از حکیم، محمد تقی، اصول العامه الفقه المقارن، قم، موسسه آل‌البیت، ۱۳۹۰،

ص ۱۲؛ جرجانی، علی بن محمد، کتاب التعریفات، تهران، ناصر خسرو، ۱۳۰۶، ص ۵۴.

۲. راغب اصفهانی، محمدحسین، المفردات فی غریب القرآن، تهران، کتابفروشی مرتضوی، ۱۳۶۲، ص ۲۴۵.

۳. سد درمه پوندریکه سوتره (سوره نیلوفر سه گانه: سه متن بودایی مهاییانه بر پایه برگردان چینی کوماره جیوه از برگردان‌های انگلیسی لیان هارویس و جین ریوز)، ترجمه ع پاشایی، قم، ادیان، ۱۳۹۰، صص ۲۱، ۲۷، ۳۰؛ چرخ و نیلوفر (گزیده متن‌های بودایی در طی قرن‌ها)، ترجمه ع پاشایی، قم، ادیان، ۱۳۹۳، ص ۱۵.

دین بودا را می‌توان به مرحله رسیدن به روشن‌شدگی یا آئینی که مرتبه بودا شدن را تعلیم می‌دهد، اطلاق کرد. این قرائت از مکتب مه‌ایانه مبتنی بر نظریه‌ای است که اذعان می‌کند بودا شدن در سرشت همه موجودات، بالقوه وجود دارد.^۱

این آئین زمان زیادی است که از خاستگاه خود به سرزمین‌های دیگر وارد شده و با فرهنگ و باورهای مرسوم آن سرزمین‌ها آمیخته است. پژوهشگران حوزه دین، خاستگاه اصلی این آئین را هندوستان می‌دانند. بنا بر متون مقدس بودائی، پس از مرگ بودا در سال ۴۸۰ قبل میلاد، پیروان او شورایی را تشکیل دادند و تعلیم او یعنی مبانی آئین رهبانیت و آداب و رسوم سنگه را تدوین نمودند تا برای همیشه باقی بماند. نخستین شورای بودائی در شهر راجاگرهه^۲ حدود ۲۴۷ قبل از میلاد تشکیل شد. بنا بر سنت بودائی در این شورا دو بخش اصلی از تری پیتکه یعنی وینیه و سوته پیتکه، به زبان پالی تدوین شد؛ اما محققین براین باورند که این دو متن، متأخر از تاریخ شورای اول بودائی است که در زمانی بین شورای دوم و سوم یعنی حدود ۱۵۰ سال بعد، تدوین شده است. سنت بودائی، بخش سوم تری پیتکه را متأخر می‌داند.

دومین شورا صدسال بعد از پیوستن بودا به نیروانه در شهر ویشالی^۳ در حدود ۳۷۷ قبل میلاد شکل گرفت. علت شکل‌گیری این شورا، بروز اختلافات راهبان درباره زندگی، ماهیت بودا و قوانین انضباطی راهبان بود. مهم‌ترین رویداد در این میان انشقاق آئین بودا به دو گروه مه‌اسنگیکه‌ها^۴ است، گروه اکثریت که قائل به الوهیت بودا هستند و وجودی فرا تاریخی برایش در نظر می‌گرفتند و گروه اقلیت محافظه‌کار، یعنی استهوپره‌ها^۵ که می‌خواستند سنت را حفظ کنند، اگرچه قدرت‌هایی برای بودا قائل بودند اما او را الوهی نمی‌دانستند. باگذشت زمان، این

۱. چرخ و نیلوفر، صص ۱۵، ۱۶؛ سد درمه پوندریکه سوتره، ص ۲۷.

2. Rājagṛha

3. Vaiśālī

4. Mahāsaṅgika

5. Sthavira